

К.О. Кікіньова,
здобувач кафедри державної кадрової політики ХарРІ НАДУ

ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЯ ЯК ПРОЦЕС ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Розглянуто поняття і сутність професіоналізації державної служби. Визначено актуальні питання і напрямки вдосконалення професіоналізації як складової державної кадрової політики України у контексті європейських стандартів.

Ключові слова: державна служба, професіоналізація, ефективність, професіоналізм, європейські стандарти, державний службовець, державна кадрова політика

Підвищення ефективності діяльності органів державної влади безпосередньо пов'язане з удосконаленням системи державної служби. У процесі розвитку України як незалежної держави в нових умовах демократії, економічної, політичної конкуренції та європейської інтеграції нагальним питанням виявляється формування стабільного і професійного корпусу державних службовців, здатних результативно та якісно виконувати завдання і функції держави.

Державна служба як механізм забезпечення реалізації волі держави, вираженої в рішеннях відповідних гілок влади, впливає на діяльність і поведінку людей та соціальних груп за допомогою правових та організаційних механізмів, є одним із головних чинників формування цивілізованої державності та створення кадрового потенціалу професіоналів для роботи в органах державного управління.

Останнім часом накопичилися проблеми і в державній службі, і в системі державного управління в цілому, знижуючи його ефективність та створюючи перешкоди для подальшого розвитку. Невідповідність рівня професіоналізму державних службовців потребам розвитку демократичної держави і суспільства в цілому часто гальмує подальший поступ, зменшує ефективність державної служби, робить необхідним визначення механізмів і шляхів його формування.

Формування системи професіоналізації державної служби – тема багатоаспектна й, водночас, надзвичайно складна та суперечлива. Це, насамперед, соціальна проблема, тому що професіоналізація, яка ідентична результативності та ефективності діяльності державних службовців, визначених державною потребою та національною забарвленістю, спирається на історичні традиції, домінуючі цінності, організаційно-виконавчі засади суспільства та його інституцій. Державна служба як інститут державного управління на сучасному етапі розвитку країни покликана забезпечити надання управлінських послуг населенню, які відповідають стандартам європейського рівня.

Над проблематикою професіоналізації у сфері державної служби та місцевого самоврядування працюють відомі вчені, зокрема, Ю. Кальниш, І. Козюра, В. Луговий, О. Оболенський, Л. Обухова, В. Сороко, Л. Штика. У низці наукових праць поняття професіоналізації влади ототожнюється з рівнем розвитку професійних якостей людини. Значний вклад у дослідження професіоналізму державних службовців зробили О. Ареф'єва, І. Нинюк, М. Нинюк, О. Зінченко, Л. Ожелевський, М. Чечетов, С. Білорусов, М. Ярмистий. Разом з тим, проблема продуктивної професіоналізації державних службовців в умовах європейської та євроатлантичної інтеграції України не знайшла достатньої розробки в роботах вітчизняних вчених і дослідників. Професіоналізація потребує створення моделі професії державного службовця з урахуванням особливостей сучасного розвитку країни.

Недостатня розробленість і практична значущість цієї проблеми для підвищення ефективності державної служби обумовили вибір теми статті.

Згідно з енциклопедією соціології для процесу придбання людиною професії та включення її до професіонального середовища існує особливий термін “професіоналізація”. Об'єктивні умови професіоналізації – це, насамперед, рівень суспільного розподілу праці та відповідне йому багатство форм кваліфікації. Маючи об'єктивну виробничу основу, професіоналізація означає інтенсивне зростання специфічних особових орієнтацій, “прив'язуючи” кожного робітника до конкретного виду діяльності.

Поглиблюючи спеціальну підготовку, людина розвиває свою зацікавленість у даній роботі, прагне до підвищення змістовності праці. Таким чином, професіоналізація, якщо розглядати її як загальне явище, являє собою реальний прогрес щодо відношення до праці [3].

Професіоналізація в широкому соціальному змісті розуміється як створення і розвиток суспільних інститутів, а також правил і норм, пов'язаних з формуванням професійної структури суспільства. У вузькому змісті процес професіоналізації означає формування професійних груп, що мають специфічні інтереси й цінності, а також професійних позицій і ролей. Професіоналізація означає придатність і готовність індивіда до виконання тієї або іншої професійної ролі, тобто її можна розглядати як цілісний безперервний процес становлення особистості як спеціаліста та професіонала.

О. Оболенський, В. Сороко визначають професіоналізацію державної служби як сукупність взаємопов'язаних та взаємообумовлених соціальних інститутів, яка забезпечує формування, виявлення та розвиток особистості, надання їй допомоги у професійному самовизначенні та професійній самоідентифікації, у застосуванні та формуванні професійного досвіду. Під професійним самовизначенням розуміється вибір особою сфери діяльності, професії; під професійною самоідентифікацією – самооцінка відповідності своїх здібностей, потенційних можливостей, рис характеру вимогам певної сфери діяльності, професії, посади [4, с. 21].

Стандарти державної служби європейського зразка базуються на принципах верховенства права, законності, патріотизму, доброчесності, професіоналізму, політичної нейтральності, лояльності, публічності, прозорості, стабільності, відповідальності, ефективності, результативності та рівного доступу до державної служби.

Метою професіоналізації державної служби є підвищення якості надання управлінських послуг, упровадження серед державних службовців основних принципів управління, кодексу етики та професіоналізму. Результат професіоналізації буде найбільш ефективним, якщо вона охоплює

верхні позиції, тобто керівництво органу влади, і далі впроваджується вниз ієрархічними сходами.

Професіоналізація містить у собі поєднання трьох складових: розвиток професії, становлення державного службовця як фахівця-професіонала та становлення державних службовців як специфічної соціально-професійної групи.

Розвиток професії державного службовця в незалежній Україні розпочався з прийняттям Закону України “Про державну службу”, де статус державного службовця був законодавчо означений.

Оскільки розвиток професійної діяльності й оволодіння людиною професією державного службовця сполучені з наявністю специфічних змін у самій людині, то ознаки явища професіоналізації виявляються як на рівні індивіда, особистості, що опановує професію, так і на рівні професійного соціуму.

Поняття “професіоналізм державних службовців” є якісно-ціннісним комплексом поєднання глибоких різносторонніх знань, умінь, професійних управлінських навиків, практичного досвіду, загальнолюдської культури, що відображає ступінь самоорганізації особи, рівень її професійної діяльності, забезпечує ефективність державної служби та сприяє зростанню її авторитету [5].

Професіоналізм державних службовців можна визначити також як здатність знаходити, враховуючи умови і реальні можливості, найбільш ефективні шляхи та способи реалізації поставлених завдань у межах наданих повноважень, використовувати фахові технології, що застосовуються в демократичних суспільствах, мати постійну мотивацію до роботи та задоволення від неї, досягати високих результатів у процесі виконання своїх функціональних обов’язків, дотримуватись відповідних етичних норм, мати і усвідомлювати перспективу свого майбутнього професіонального розвитку та прагнути до нього.

Для розвитку професіоналізму державного службовця, враховуючи європейські стандарти державної служби, необхідно:

- дотримуватися етики поведінки;
- якісно вирішувати завдання відповідно до своїх службових обов'язків, результати яких відповідають вимогам суспільства;
- бути компетентним, ефективним;
- орієнтуватись на задоволення потреб конкретних груп споживачів державних послуг;
- вміти ефективно спілкуватися;
- мати мотивацію до роботи та задоволення від неї;
- використовувати новітні технології у своїй діяльності; досягати певного необхідного рівня професійних особистісних якостей, знань і вмінь;
- бути доброзичливим, чуйним, співчувати іншим;
- бути відповідальним за свої вчинки;
- не використовувати дискримінаційних методів проти інших осіб щодо національності, мови, кольору, культури, віку, політики, релігії або сексуальної орієнтації;
- вміти надихати колег та клієнтів;
- бути людиною з гідною репутацією та високими моральними принципами;
- турбуватися за своє кар'єрне зростання та професійний розвиток;
- бути відкритим до інновацій;
- мати бажання постійно підвищувати свій рівень знань за фахом, навчатися;
- бути відданим професії, вміти робити якісну та кількісну самооцінку своєї праці [6].

Професіоналізм також зосереджує увагу на особистому розвитку службовців. При оцінці рівня професіоналізму державного службовця доцільно виділяти дві групи критеріїв: 1) зовнішні (об'єктивні) критерії, орієнтовані на оцінку результативності виконання професійного завдання; 2) внутрішні, психологічні критерії, що характеризуються наступними показниками:

- професійно важливі якості, професійні знання, уміння й навички;
- професійна мотивація;
- професійна самооцінка й рівень домагань;
- здатність до саморегуляції й стресостійкість;
- особливості професійної взаємодії.

Виходячи з комплексності характеру системи професіоналізації, виділяються різні аспекти її розгляду (законодавчий, освітньо-професійний, науковий та практичний).

Професіоналізація державної служби є складовою державної кадрової політики. Сучасна державна кадрова політика в Україні розглядає і застосовує професіоналізацію більш як систему підготовки та перепідготовки персоналу органів державної влади та місцевого самоврядування.

З метою визначення шляхів удосконалення державної служби в Україні відповідно до загальних засад її функціонування у державах Європейського Союзу підписано Указ Президента України від 05.03.2004 № 278/2004 “Про Концепцію адаптації інституту державної служби в Україні до стандартів Європейського Союзу”. Одним з пріоритетних напрямів Концепції визначено професіоналізацію державної служби і зазначено, що суттєвою умовою для забезпечення високої професійності має стати розширення можливостей для навчання державних службовців, зокрема, на основі застосування дистанційного навчання, проведення регулярних обмінів досвідом між державними службовцями та обговорення актуальних проблем державного управління, застосування новітніх технологій у цій сфері [2].

Наступним кроком у розвитку професіоналізації державної служби стала Програма розвитку державної служби на 2005-2010 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 08.06.2004 № 746. Програма передбачає спрямування зусиль державних органів на розвиток професійної, ефективної та прозорої державної служби в Україні. Професіоналізація державної служби відповідно до вищезазначеної програми передбачає: поступову і планомірну зміну пропорцій у кадровому складі державних службовців з метою досягнення в перспективі стану, коли переважна

більшість державних службовців буде мати професійну освіту у галузі державного управління; цільову підготовку, починаючи з 2005 року, висококваліфікованих фахівців державного управління, в тому числі з міжнародного права, світової та європейської інтеграції; оновлення змісту і державних стандартів професійного навчання, що відповідає перспективам розвитку державного управління та державної служби, держави і суспільства в цілому; створення, починаючи з 2006 року, ефективної системи формування та розподілу державного замовлення на підготовку державних службовців в освітній галузі “Державне управління”; збільшення обсягів державного замовлення на професійне навчання державних службовців з урахуванням спеціалізацій, зокрема з аналізу політики, управління трансформаційними процесами; проведення, починаючи з 2006 року, незалежної оцінки рівня фахової підготовленості та ділових якостей кандидатів на посади державних службовців та при просуванні їх по службі; проведення ліцензування та акредитації закладів для професійного навчання державних службовців із залученням центрального органу виконавчої влади з питань державної служби; підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників системи професійного навчання державних службовців один раз на три роки; поступовий перехід до безперервного навчання протягом періоду перебування на державній службі із застосуванням сучасних інформаційних технологій [1].

Практичний аспект професіоналізації полягає у набутті та вдосконаленні державними службовцями необхідних для професії знань, вмінь та навичок, застосуванні їх у професійній діяльності. Цьому суттєво сприяє опанування державними службовцями висновків і рекомендацій таких наук, як соціологія, акмеологія, професіологія та ін.

В умовах європейської інтеграції України професіоналізація державної служби має передбачати:

– визначення та розвиток пріоритетних професійних якостей державних службовців у відповідності до європейських стандартів державної служби;

– розробку, відпрацювання та впровадження комплексу елементів фахової підготовки державних службовців з урахуванням сучасних вимог до професіоналізму на державній службі;

– поступове поновлення кадрового складу державними службовцями, які мають професійну освіту в галузі державного управління;

– створення сприятливих умов для індивідуального професійно-кваліфікаційного розвитку державних службовців;

– організацію рівного доступу громадян до державної служби.

Професіоналізація припускає постійний супровід професійної діяльності спеціаліста, який може здійснюватись у формі різнопланового консультування, тренінгів, надання методичної та практичної допомоги. Супровід дозволяє змінити негативні професійні установки службовців, реконструювати професійний досвід, а також сформувати нові зразки професійної поведінки. Такі заходи поєднуються з управлінням кар'єрою персоналу.

Таким чином, професіоналізація кадрового забезпечення державної служби являє собою системне соціальне явище та діяльнісний процес якісних та кількісних змін у професійній сфері державних службовців. Поєднуючи такі складові як розвиток професії, становлення державного службовця як фахівця-професіонала та становлення державних службовців як специфічної соціально-професійної групи, професіоналізація є інструментом державної кадрової політики.

Позитивну роль у конструюванні системи професіоналізації державної служби України може зіграти міжнародний досвід, насамперед, країн Європейського Союзу. Впровадження європейських стандартів державної служби, орієнтація на якість надання послуг населенню призведуть до вдосконалення державного апарату, становлення професійної, політично нейтральної та авторитетної державної служби.

Список використаних джерел

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 08.06.2004 № 746 “Про затвердження Програми розвитку державної служби на 2005-2010 роки”. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
2. Указ Президента України від 05.03.2004 № 278/2004 “Про концепцію адаптації інституту державної служби в Україні до стандартів Європейського Союзу”. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua>
3. Енциклопедія соціології. – Режим доступу: <http://www.slovari.yandex.ru/dict/sociology>
4. *Оболенський О., Сороко В.* Професіоналізація державної служби та служби в органах місцевого самоврядування // Вісник державної служби України. – 2005. – № 1. – С. 20 – 27.
5. *Ярмистий М.* Актуальні питання професійної компетентності службовців місцевих державних адміністрацій // Вісн. держ. служби України. – 2003. – № 4. – С. 28 – 32.
6. DRAFT Discussion Paper: Professionalisation and Personal Development of Senior Management in Local Government. – Режим доступу: <http://www.ameu.co.za/professionaldevelopment/Professionalisation.pdf>.

***Kikinyova K.O.* Professionalisation as a process of effectiveness increase of Public Service in the context of European standards.**

The article is devoted to the professionalisation of Public Service. Actual questions and directions of improvement of professionalisation as a part of public personnel policy of Ukraine in the context of European standards are determined.

Key words: Public Service, professionalisation, effectiveness, professionalism, European standards, Public servant, Public personnel policy.

***Кикинева Е.А.* Профессионализация как процесс повышения эффективности государственной службы в контексте европейских стандартов.**

Рассмотрены понятие и сущность профессионализации государственной службы. Определены актуальные вопросы и направления усовершенствования профессионализации как составной части государственной кадровой политики Украины в контексте европейских стандартов.

Ключевые слова: государственная служба, профессионализация, эффективность, профессионализм, европейские стандарты, государственный служащий, государственная кадровая политика.